

Ulla Ahlmén-Laiho

LL, erikoislääkäri, kliininen opettaja
Tyks TOTEK, Turun yliopisto
ulla.ahlmen-laiho@tyks.fi

Turun anestesiologian oppiaine viisikymmentä vuotta

Turun anestesiologian oppiaineen ja klinikan historia on suomalaisen anestesiologian pioneerityön historiaa. Väite voi kuulostaa mahtailevalta, mutta todistusaineisto sen puolesta on vaikuttava.

Turun yliopiston anestesiologian ja tehohoidon oppiaine juhli puolivuosisataista taivaltaan juhlaseminaarin ja illallisten muodossa 10.5.2019. Turun voidaan hyvällä syyllä sanoa olevan suomalaisen anestesian pioneeri, saihan kaupunki Suomen ensimmäisen anestesiologian professorin vuonna 1969 Matti Vapaavuoren astuessa virkaansa. Hän oli myös ensimmäinen kokonaan Suomessa koulutuksensa saanut anestesiologi ja toimi Suomen ensimmäisen avosydänleikkauksen anestesiologina vuonna 1960. Vuodesta 1974 alkaen on Turussa siksi vietetty Matin päivää, ja perinne jatkuu edelleen.

Viisikymmenvuotisen historian juhlistamiseksi keväällä 2019 Matin päivä otti juhlaseminaarin ja iltajuhlan muodon, ja juhlaan esitettiin kutsu kaikille Turusta erikoislääkäreiksi valmistuneille tai Turussa työskenteleville anestesiologeille oppiaineen ja klinikan tärkeitä yhteistyökumppaneita ja taustatukijoita unohtamatta. Tilaisuutta läsnäolollaan kunnioittivatkin muun muassa tiedekunnan varadekaani Pekka Hänninen ja VSSH:n johtajaylilääkäri Mikko Pietilä sekä useat muista Suomen tiedekunnista saapuneet anestesiologian professorit. Ilahduttavaa oli osallistujien kokonaismäärän lisäksi

erityisesti eläköityneiden anestesiologien määrä. Yksi oli joukosta poissa: professori Vapaavuoren muistokirjoitus julkaistiin Finnanestin numerossa 02/2019. Juhlan itseoikeutettu kunniavieras olisi varmasti ollut iloinen nähdessään, miten suureksi turkulaisen akateemisen ja kliinisen anestesiologian perhe on kasvanut.

Turun anestesiologian varhaisvaiheet

Tilaisuuden avasi apulaisprofessori Timo Laitio, joka korosti alamme luonnetta monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön solmukohtana. Tämä näkyy myös alan tutkimuksessa, jossa yhteistyökumppaneina ovat Suomessa aina olleet useat niin kliiniset kuin perustutkimuksenkin alat farmakologiasta kardiologiaan ja lääketieteelliseen fysiikkaan.

Emeritusprofessori Matti Salon tehtävänä oli valottaa Turun anestesiologian varhaisvaiheita. Erityisesti huomion herätti hänen esityksessään se, miten paljon naisia on ollut mukana alan suomalaisessa pioneerityössä alusta asti: silloisen Turun Lääninsairaalan ensimmäiseen anestesiaalääkärin virkaan valittiin vuonna 1953 Yhdysvalloissa koulutuksensa saanut Inkeri Kivalo, ja ensimmäinen alalta Turusta väitellyt

oli Barbro Scheinin 1971. Aivan ensimmäiset virat Suomessa sijoittuivat vuonna 1950 Marian sairaalaan ja Lahden kunnallissairaalaan. Helsinki sai ensimmäisen virkaatekevän anestesio-loginsa samana vuonna kuin Turku. Professori Salon esityksestä kävi hyvin ilmi, miten tiiviisti yliopistoklinikka ja yliopiston oppiaine ovat kietoutuneet toisiinsa: opetus ja tutkimus vaativat näiden tiivistä yhteistyötä, ja yliopistollinen ylilääkäri virka lakkautettiin vasta vuonna 1967. Siitä eteenpäin yliopiston professorin virkaan liitettiin ylilääkäri virka sairaalassa.

Kandidaattien loppotenttiaineeksi anesthesiologia pääsi Turussa vuonna 1972, ja ensimmäinen apulaisopettaja palkattiin vuonna 1975. Samaan aikaan ala etsi rooliaan sairaalayhteisössä; vaikeita neuvotteluja vaati se, tulisiko joka klinikan palkata omat anestesialääkäriensä vai tulisiko näiden muodostaa oma hallinnollinen yksikkönsä. Sittemmin on pidetty erittäin merkittävänä askeleena vuotta 1962, jolloin anesthesiologia esiintyi

Vuodesta 1974 alkaen on Turussa vietetty Matin päivää.

erillisenä yksikkönä toimintakertomuksessa. Professori Matti Vapaavuori oli kiinnostunut organisaatiomuodoista ja ryhmien toiminnasta, ja piti tärkeänä anesthesiologian muodostumista verkosto-organisaatioksi sairaalassa. Ehkä Vapaavuoren ajatus elää muun muassa siinä, miten 1990- ja 2000-luvuilla useita alaan liittyviä yksiköitä koottiin yhteisen toimialueen alle: kipupoliklinikasta tuli osa nykyistä leikkaushoidon, tehohoidon, kivunhoidon ja hengitystuen kattavaa TOTEK-yksikköä vuonna 1999, ja aikuisten teho-osastosta tuli osa TOTEK-yksikköä vuonna 2000.

Kuva 1. Emeritusprofessori Matti Salo valotti Turun anesthesiologian varhaisia vaiheita. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Kuva 2. Iltapäiväseminaarin kuulijoita. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Kuva 3. Emeritusprofessori Jouko Jalonen korosti taustatuen merkitystä tutkimustyössä — jokainen tutkija tarvitsee kummisetä tai -tätejä! Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Kuva 4. Apulaisprofessori Teijo Saari kertoi Turun yliopiston anestesiologian ja tehohoidon oppiaineen nykyisyydestä ja pohti tulevaisuutta. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Kuva 5. Iltajuhlissa Turun anestesiologian kasvatti Heikki Pälvé muistutti puheessaan kollegiaalisuuden ja erikoisalan kollektiivisen ammatillisen itseluottamuksen merkityksestä. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Professorin luennossa nähtiin kuvamateriaalia muun muassa ensimmäisestä avosydänleikkauksesta sekä lasten leikkausosastolta vuodelta 1968: kuvassa pikkupotilaan keuhkoja kuunnellut Eila Iisalo oli kuulijoiden joukossa. Nähtiin myös Finnanestlin ensimmäisten ilmestymisvuosien 1968–1969 ulkoasu: pahvikannet, joihin uusi sisältö toimitettiin irtolehtinä. SAY:n jäsenmäärän kasvu on ollut yhtä huimaa kuin Tyksin anestesiälääkäreiden määrä: vuonna 1966 alalla työskenteli sairaalassa 10 henkilöä ja yhdistyksessä oli sata jäsentä, vuonna 2019 määrät ovat 78 ja 1166. Filmille oli tallentunut myös hetkiä äskettäin Nobelin rauhanpalkinnon saaneen Denis Mukwegan vierailusta vuonna 2002.

Kummisedät ja -tädit

Emeritusprofessori Jouko Jalonen oli valinnut klinikan myöhempiä vaiheita ja tutkimuslinjoja valottavan esityksensä aiheeksi kummisedät ja -tädit — ne läheiset akateemiset taustatukijat, joita ilman yksikään projekti ei etene eikä väitöskirja synny. Tutkimustoiminta alalla Turussa on

Naiset ovat olleet mukana alusta
asti suomalaisessa anestesiologian
pioneerityössä.

aina ollut ja on edelleen toimialueen ja oppiaineen kokoon nähden valtavan aktiivista: professori Salo muisteli oppiainetta kutsutun ”Toivasten yhtyneiksi paperitehtaiksi” tällä sukunimellä varustetun pariskunnan ohjaustoiminnan tuloksena syntyneiden lukuisten väitöskirjojen johdosta. Professori Jalonen kuvasi oppiaineen toimijoiden omistautumista työlleen useiden anekdoottien kautta: Ruotsissa sinus coronarius -katetriin käyttöön tutustunut kollega oli kuutta kappaletta takaisin Suomeen tuodessaan joutunut tullin hampaisiin salakuljetuksesta syytettynä, kun virkailijat eivät ymmärtäneet moisten välineiden käyttötarkoitusta, mutta onneksi professorin myötävaikutuksella varat sakkon maksuun löytyivät. Kun ei ollut sopivaa lääkettä tai reagenssia saatavilla, turvaututtiin turkulaiseen luovuuteen ja sinnikkyyteen esimerkiksi liuottamalla nitrotabletteja ja bakteerisuodattamalla seos, jotta sitä voitiin antaa tutkimuksessa mukana oleville tehopotilaille.

Verkostoituminen on pienen maan pienelle yksikölle elinehto. Muualta saatu oppi ja tuki ovat auttaneet turkulaista anestesiologiaa eteenpäin, ja ennen pitkää myös turkulainen osaaminen on saanut mainetta maailmalla. Bernissä vaikuttava professori Jukka Takala on yksi viime aikojen merkittävimmistä tehohoidon asiantuntijoista. Turkulaisista innovaatioista ehkä näkyvin, deksmedetomidini, on laajasti käytössä. Sen lisäksi viime vuosikymmenten tutkimuslinjoista paikkakunnalla ovat keskeisimpiä olleet anestesia-aineiden vaikutus tajuisuuteen ja tietoisuuteen, xenonin käyttö kardio- ja neuroprotektiossa sekä sydämen patofysiologia.

Tulevaisuudennäkymiä

Erikoistuva lääkäri Marjo Ajosenpää kuvasi omassa esityksessään alalle erikoistumisen muuttuvaa kenttää ja nimesi Turun vahvuusiksi erityisesti perheellisen erikoistuvan näkökulmasta hyvän vertais- ja seniorituen ja ohjauksen, perhemyönteisyyden sekä koulutusmyönteisyyden. Marjon esille tuomia muuttuvan erikoistumiskoulutuksen haasteita heijasteli myös Teijo Saaren katsaus oppiaineen nykyisyyteen ja tulevaisuudennäkymiin. Opetusmenetelmien uudistustyö jatkuu, ja erityisesti simulaatioiden hyödyntämisessä perustutkintokoulutuksessa on anestesiologia ollut Turussa ehdoton pioneerioppiaine. Turussa valmistelea anestesiologian alalta väitöskirjaa 30 henkilöä ja erikoislääkärikoulutuksessa on nelisenkymmentä lääkäriä. Oppiaine ja klinikka katsovat myös oman piirinsä ulkopuolelle: turkulaiset anestesiologit osallistuvat aktiivisesti sekä yleisöluentojen että anestesiologeille ja muille terveydenhuollon osaajille suunnattujen koulutusten järjestämiseen, kommunikoivat alastaan mediasa sekä ottavat osaa useisiin Duodecimin projekteihin. Oppiaineen tulevaisuuden haasteiksi Saari

Tutkimustoiminta Turussa on aina ollut aktiivista.

nimesi valtion marginaaliseksi niukentuneen tutkimusrahoituksen, tiedon sirpaloitumisen ja lääkärinkoulutuksen eetoksen laajenemisen pelkästä substanssin opettamisesta kohti kokonaisvaltaisempaa osaamisen kasvattamista mukaan lukien ei-teknisten potilaistyötaitojen kuten johtamisen ja tiimityön opettaminen.

Kuva 6. Iltajuhlan musiikista vastasi Kalakaverit. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Kuva 7. Maljan noustua yleisö odotteli iltapäiväseminaarin alkua. Kuva Ulla Ahlmén-Laiho, 2019.

Iltajuhlaa vietettiin Hus Lindmanin kalapöydän ja lihapatojen äärellä, ja musiikista vastasi Kalakaverit-yhtye. Maljaa päästiin nostamaan useille puheenvuoroille, joissa muun muassa professorit Kalso ja Yli-Hankala toivat terveiset omilta yliopistopaikkakunniltaan. Heikki Pälve kuvasi juhlapuheessaan uransa seikkailullista alkupuolta anestesiaklinikkona Tyksissä, kun resurssit olivat varsin vähäiset niin työssä jaksamisen kuin potilasturvallisuudenkin näkökulmasta. Hän muistutti kollegiaalisuuden ja alan osaajien ammatillisen itseluottamuksen tärkeydestä. Olemme nousseet hämmentävän lyhyessä ajassa vehreästä, pienestä erikoisalasta arvostetuiksi osaajiksi, joiden apu on erityisen tärkeä hädän hetkellä paitsi potilaalle myös kollegoille.

Iltajuhlassa elvytettiin myös Klubi21, joka on Turusta valmistuneiden anestesiologien yhteishengen vaalimiseksi muodostettu yhteisö. Juhlapäivän tukijoina toimivat Baxter, GE Healthcare ja Orion. ■